

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію **Кордовської Поліни Анатоліївни**
«Музичний текст доби поставангарду як індивідуальний проєкт (на
матеріалі творчості Сальваторе Шарріно)»
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Музична сучасність є багатовимірною, симультанною та яскравою. Проте в той самий час вона еклектична, складна, суперечлива, іноді не невизначена. Сучасність завжди важко вивчати зсередини, адже вивчення історично-творчих процесів потребує певної часової дистанції. Проте це не означає що не варто намагатись зрозуміти мистецтво сьогодення, яке допомагає нам краще осягати навколишню дійсність та сенс нашого буття.

В пропонованому дисертаційному дослідженні об'єктом виступає «композиторська творчість доби поставангарду у часових рамках останньої третини ХХ – початок ХХІ століття». Вивчення творчого простору цього періоду на сучасному етапі є гостро актуальним, оскільки у дослідників існує значно більше запитань, ніж відповідей на них. Композиторська творчість зазнала суттєвих змін, що торкнулися всіх рівнів творчого самовираження, особливо сонорного, часового та просторового. Нові креативні підходи, нові жанрові форми, які складають засади сучасної музичної творчості потребують інших, неординарних дослідницьких шляхів та підходів до їх вивчення.

Поліна Кордовська вбачає характерною рисою мистецького простору означеного часового періоду – проєктність, як умову існування сучасного композитора. Обираючи в якості матеріалу дослідження діяльність яскравого та визнаного італійського митця Сальваторе Шарріно, дисертантка ставить

наступну мету: виявити «специфіку реалізації художньої індивідуальності композитора у горизонті проєктних трансформацій доби поставангарду».

До реалізації поставлених завдань, заявлених у вступі роботи дисертантка підходить із прозорою систематичністю. В першому розділі задані два основні дослідницькі напрямки: вивчення та обґрунтування явища мистецького проєкту, як маркера поставангардної доби та виявлення індивідуальних проєктних векторів в творчості Сальваторе Шарріно.

Слід зазначити, що саме поняття «проєкт» не є суто музикознавчим, проте Поліна Анатоліївна, вдало залучає його для визначення особливого стану сучасної композиторської творчості. На нашу думку, термін «індивідуальний проєкт», в цьому контексті є значно ширшим ніж «опус», «твір» або «композиція». Він влучно описує стан сучасної синтетичної діяльності композиторів, які у пошуках нестандартних шляхів реалізацій власних думок все частіше вдаються до поєднання музичних пошуків із сценічними, візуальними, ландшафтними та іншими видами мистецтва. Створення не просто тексту твору, але й його контекстних умов, таких як виконання та сприйняття, суттєво змінює підхід до творчого процесу та постає загальною тенденцією сучасності.

Велика увага в дослідженні присвячена вивченню етимологічного значення слова «проєкт», розкриттю сутності даного поняття та висвітленню його інтерпретації у різних сферах тлумачення. Це дозволяє впевнено ввести термін «проєкт» в сферу композиторської творчості та розглядати діяльність сучасного композитора як процес, котрий поєднує різні напрямки особистісної життєвої активності – соціально-комунікативні зв'язки в тому числі. Далі наближуючись безпосередньо до композиторської спадщини С. Шарріно, Поліна Анатоліївна розглядає поняття «мистецького проєкту» як засобу трансляції прогресивних творчих ідей. Обов'язковою стійкою ознакою мистецького проєкту є комунікативні зв'язки, адже головною метою

будь-якого проєкту взагалі є донесення до реципієнта змісту авторських семантичних кодів. Аналізуючи соціальний та художній рівні композиторської комунікації, зокрема зв'язки зі світовою музичною спільнотою, дисертантка не тільки висвітлює умови створення музичного твору поставангардної доби. Вона також звертається до аналогічних прикладів, що вже мали місце на попередніх історичних етапах. На наш погляд, п. Кордовська дуже влучно вказує на комунікативну ланку, що відіграє важливу роль при створенні музичних творів. Це «замовник», який ініціює написання твору та не завжди обмежується організаційною функцією. Ця ланка не може бути вилучена із сучасного дослідницького інструментарію, адже «ініціюючи написання того чи іншого музичного твору, замовник уособлює певний запит спільноти. Саме через призму цього запиту фокусуються «виклики часу», реакція на які складає сутність проєктної природи сучасного мистецтва» (с.78). Тобто звична художня комунікативна тріада перетворюється на квадріаду «замовник-композитор-виконавець-слухач».

Проте, також Поліна Анатоліївна вказує, що роль автора проєкту все ж таки бере на себе композитор, розкриваючи в процесі створення свій власний творчий потенціал. Тому кінцевий «звуковий» результат, який утворюється завдяки такому соціально- комунікативному процесу дослідниця пропонує називати «індивідуальним проєктом».

Тож саме з цієї позиції у дисертації розглядається творчість Сальваторе Шарріно. Очевидно, що весь творчий доробок митця, існуючий на сьогоднішній день, охопити просто неможливо, так само як і неможливо дати остаточну оцінку його стильовим інтенціям, оскільки, за думкою дослідниці, «поки митець продовжує жити, а його твори – зазнавати інтерпретаційних прочитань на рівні виконавців та реципієнтів, композиторська творчість залишається відкритим текстом» (с.196). С. Шарріно працює надзвичайно

швидко та плідно, тож праця Поліни Анатоліївни може слугувати фундаментальною базою для подальшого вивчення музикознавцями нових, ще ненаписаних композитором робіт, а для виконавців та поціновувачів сучасної музики – дуже корисним довідниковим матеріалом. Відчувається глибока захопленість автором роботи творчістю сучасного італійського митця та зацікавленість у розкритті найважливіших на наймагістральніших рис композиторського почерку С. Шарріно.

Вбачаємо дуже ґрунтовну обізнаність у підходах до вивчення мистецького почерку композитора – у підрозділі 1.2. дуже широко представлені існуючі на даний момент поодинокі вітчизняні та численні іншомовні музикознавчі роботи, котрі стосуються творчості видатного італійця. Також висвітлені концепційні тексти самого Шарріно, завдяки яким можна скласти уяву про його композиторську техніку. Таким чином, можемо констатувати, що у сучасному вітчизняному просторі концепційні дослідження такого масштабу ще не мали місця, і це безумовно складає одну з головних цінностей роботи Поліни Кордовської.

У численному аналітичному матеріалі, який увійшов до другого розділу дисертації велика увага приділена всім деталям композиторського мислення. Дослідниця вивчає не тільки поверхневі прояви музичного тексту, але й заглиблюється у інтертекстуальні посилання, які не завжди знаходяться на поверхні.

Шукаючи поставангардні маркери проєкту в музичних текстах С. Шарріно, Поліна Кордовська створює власний музикознавчий індивідуальний проєкт, частково «руйнуючи усталені» аналітично-дослідницькі «канони». Аналіз кожного з розглянутих творів викладений таким чином, що навіть не слухаючи та не знаючи музики композитора, можна чітко уявити її досить незвичне фізичне звучання. Ми вбачаємо такий дослідницький результат підтвердженням думки дисертантки щодо зміни

комунікаційної парадигми сучасної творчості. Це й дозволяє їй «досліджувати музичний твір на всіх етапах його існування насамперед не з точки зору автора, а з точки зору слухача» (с. 192).

Пані Кордовська робить акцент на важливості «звуку», що «стає для композитора засобом безпосереднього зв'язку зі світом, його розуміння та інтенсивного проживання» (с. 124-125). Дослідниці вдається вибудувати та обґрунтувати в аналітичному розділі основну рису індивідуального проектного мислення Шарріно – «апологію музики у її чистому, «дистильованому» вигляді», жагу до «звуку як дорогоцінної субстанції, що є вартісним сам собою, поза будь-якими контекстами» (190).

Взагалі, відмітимо, в тексті роботи дуже багато вдаливих визначень, які дозволяють проникнути в суть Шаррінівських пошуків, розкрити діалогічні риси композиторського тексту та його інтертекстуальні властивості.

Окремо хочеться звернути увагу на підрозділ 2.1., що присвячений діалогічним зв'язкам композитора. Вражає дуже ґрунтовна освіченість у творчих зв'язках С. Шарріно не тільки із колегами-сучасниками, але й з «попередниками», що мали великий вплив на його творче мислення. Дисертантка розподіляє їх на три рівні – діалог з друзями, з соціумом та діалог з минулим. Пані Кордовська дуже прискіпливо та глибоко вивчає всі зв'язки С. Шарріно із сучасним та історичним мистецьким простором. По-перше, це дозволяє їй глибоко зануритись у змістоутворювальні механізми композиторського мислення, а по-друге приводить до необхідності створення узагальнюючого систематичного каталогу, наведеного у додатках до дисертації.

Переходячи до **критичної частини відгуку**, маємо бажання висловити наступні міркування.

1. Ви вказуєте, посилаючись на певні джерела, що С. Шарріно «позиціонує себе як композитор-автодидакт» (с.31), тобто як композитор він

не отримав формальної інституційної освіти. Можна припустити таку думку, що синтез самоосвіти та накопичення знань та досвіду, отриманих на майстер-курсах та так званих «стажах» сам по собі має «проектну основу». Тому, є два запитання: чи можна вважати сучасну мистецьку освіту «індивідуальним проектом»? Чи може бути проектність, як характерна риса творчої особистості композитора пов'язана з відсутністю формальної інституційної освіти?

2. У вашій роботі ви розглядаєте композиторську індивідуальність С. Шарріно, надаючи дуже детальну, майже всеохоплюючу систематизацію характерних рис його творчості, тобто, в дослідженні ви висвітлюєте проблеми особистого стилю композитора в контексті поставангардних тенденцій. Проте, у теоретичній базі роботи відсутні джерела, які стосуються питань авторського стилю. Зустрічаємо лише згадування думки Є. Назайкінського про те, що «індивідуальний композиторський стиль є якістю, що, дозволяє відчувати, впізнавати та визначати генетичну спільність музичних текстів» (с. 79). Також формулювання, такі як «авторський стиль» та «індивідуальний композиторський стиль» поодинокі зустрічаються в тексті роботи. Чому ви уникаєте висвітлювання теоретичних положень щодо композиторського (авторського стилю) у роботі?

3. Наступне запитання є похідним від попереднього. У висновках Ви пишете: «індивідуальний проект є формою існування єдиного тексту композиторської творчості, що у сукупності своїх рис визначає художню індивідуальність композитора (с. 195). Тому питання: чи може у контексті поставангарду термін «індивідуальний проект» змістовно замінити поняття «індивідуального композиторського стилю»?

4. Певні роздуми виникають щодо розуміння процесу створення індивідуального композиторського проекту та традиційного розуміння реалізації програмного задуму музичного твору. В тексті дисертації Ви

неодноразово підкреслює наявність в творчому спадку С. Шарріно численних авторських ремарок та пояснень змісту творів, що представляються у формі метафоричних коментарів та підкресленій адресності. Тому ставимо наступну низку питань: Чи може будь який програмний твір розглядатися як індивідуальний проєкт? Чи обов'язково індивідуальний проєкт має містити в собі авторські пояснення або бути програмним? А також, чи можна вважати будь який сучасний твір, що створений спеціально на замовлення індивідуальним проєктом?

Поставлені запитання мають дискусійний характер. Текст дисертаційного дослідження не викликає суттєвих зауважень, зміст – вирішує визначені у вступному розділі завдання. Наукова новизна, що полягає у створенні нової методології вивчення сучасної актуальної музичної творчості є переконливою, а висновки роботи змістовно узагальнюють основні результати дослідження. Всі заявлені наукові публікації відбивають зміст дисертації. Запозичення, цитування та використання музичних прикладів, які використані у тексті, оформлені належним чином та відповідають принципам академічної доброчесності.

Таким чином, дисертація «Музичний текст доби поставангарду як індивідуальний проєкт (на матеріалі творчості Сальваторе Шарріно)» відповідає вимогам до подібного роду робіт, а її авторка Кордовська Поліна Анатоліївна заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри теорії музики та композиції

Одеської національної музичної

академії імені А.В. Нежданової

 Майденберг-Тодорова К.І.

